

ZEUGMA (SELEUKİA)'DAN BİR GRUP MEZAR STELİ*

Hüseyin YAMAN**

Bulunduğu konum ve tarihsel süreç içinde etkisinde kaldığı siyasal değişimler nedeniyle farklı kültürlerin buluşma ve kaynaşma noktası halindeki Zeugma'nın mezar stelleri figürlerin kullanımı ve yazıtlarıyla diğer bölgelerden ayrılan büyük bir grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmayla Zeugma kökenli mezar stellerinin genel bir değerlendirmesi yapılarak son yıllarda ele geçen 12 yeni buluntu ele alınacaktır.

1900'lü yılların başından itibaren araştırmacıların ilgisini çekmeye başlayan Zeugma mezar stellerinin en büyük koleksiyonu Gaziantep Arkeoloji Müzesi'ndedir. Adana, Şanlıurfa, İstanbul Arkeoloji ve Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzeleri yanında yurtdışındaki müzeler ve koleksiyonlarda da Zeugma kökenli steller yer almaktadır.

Zeugma mezar stelleri arkeolojik çalışmalarda 20. yüzyılın başından itibaren görülmeye başlar¹. 1970'lerden itibaren daha geniş kapsamlı araştırmalar yapılmıştır². Bu konuyla ilgili ilk kapsamlı araştırmayı gerçekleştiren Wagner tarafından mezar stelleri tipolojik olarak sınıflandırılmış, tarihlendirilmiş ve değerlendirilmiştir³. Ardından Parlasca, Kuzey

Suriye'nin Hellenistik ve Roma dönemi mezar stellerini konu alan çalışmasında Zeugma buluntularını ayrı bir grup olarak stilistik ve kronolojik açıdan değerlendirilerek ele almıştır⁴. Skupinska-Løvset ise portreli mezar stellerinin stilistik özelliklerini karşılaştırmalarla yeniden yorumlayarak güncel bir kronoloji oluşturmuştur⁵. Tipoloji ve kronolojiye yönelik bu yayınlar yanında kurtarma kazıları sırasında ele geçen steller kazı raporlarında yayınlanmıştır⁶.

Zeugma Mezar Stellerinin Genel

Değerlendirmesi

Kırık beyaz veya hafif sarımtırak renkteki, orta sertlikteki kireçtaşı kullanılarak üretilen Zeugma mezar stelleri biçimsel olarak üç tipe ayrılır⁷. Kartal ve sepet figürlü stellerde çoğu zaman özensiz, kaba işçilik görülürken, portreli stellerde kaliteli işçilik dikkat çekmektedir. Figürler stelin orta bölümündeki dikdörtgen veya üst kenarı dışbükey niş içine yerleştirilmiştir. Mezar stellerini üzerinde yer alan figürlere göre üç gruba ayırmak mümkündür⁸: Bunlardan ilki sembolik kartal ve sepet figürlerinin yer

aldığı steller (Resim 5, 7-9), ikincisi ölünün portresinin (tek veya grup halinde) işlendiği steller (Resim 6, 10) ve üçüncüsü üzerinde yalnızca yazıt bulunan⁹ stellerdir. Kartal, sepet ve portreler, Zeugma nekropollerinde mezarların giriş cephesi ve iç mekanlarında ana kayaya işlenmiş, stel biçimli (mezar stelleri ile aynı şemaya sahip) kabartmalarda (kaya stelleri) da kullanılmıştır¹⁰ (Resim 1).

Resim 1. Zeugma, Doğu Nekropol, Kırkbayır'daki mezarda yer alan kabartmalar.

Kartal ve sepet figürlerinin işlendiği steller en yoğun grubu oluşturmaktadır (Resim 5, 7-9 ve 11). Yazıtlarda geçen isimlerle stel sahibinin cinsiyeti açıkça anlaşılabilir de bu durumu görsel olarak desteklemede erkekler için kartal, kadınlar için sepet betimi kullanılmıştır. Bu semboller cinsiyeti belirtmekle birlikte farklı anlamlar da ifade etmektedir. Kartal, güç ve ölümsüzlüğü sembolize etmesinin yanında mezar stellerinde ölen kişinin ruhuna yol gösteren, onu gökyüzüne çıkaran bir taşıyıcı veya ölen kişiyi güneşe ulaştıran bir simge olarak düşünülmektedir¹². Kadınlar için kullanılan içi yün dolu sepetin ölen kadının ruhunu taşıyan kap olduğu ya da ev içindeki günlük işlerini, doğurganlığını, çalışkanlığı ve mükemmeliyeti ile ilişkili olduğu düşünülmektedir¹³ ki steller üzerindeki portrelerde kadınla-

rın *Pudicitia* tipinde veya benzer şekilde tasvir edilmesi bu görüşü destekler niteliktedir (Resim 2 ve 4).

Resim 2. *Pudicitia* tipinde kadının betimlendiği mezar steli¹¹.

Kartal ve sepet figürlerinin yer aldığı stellerde, ana figürler gibi niş içinde yer alan her iki ucundan birer çiviye asılmış bir girland yer almaktadır¹⁴. Zaman zaman bu girlandın uçlarından aşağıya sarkar vaziyette, kartal ve sepet figürünün her iki yanına birer girland daha yerleştirilmiştir¹⁵. Girland bir bezeme ögesi olması yanında ölüyü şerefleendirme anlamı taşımaktadır¹⁶. Az sayıda da olsa steller üzerinde yukarı doğru kaldırılmış açık el figürleri de kullanılmıştır¹⁷ (Resim 9). Steller üzerindeki eller ile ölen kişinin ölümün doğal olmayan bir yoldan gerçekleştiği¹⁸ veya kişinin çocuk ya da genç yaşta hayatını kaybettiğine işaret ettiği düşünülmüştür¹⁹. Ayrıca yalnızca kişisel tercihlerden kaynaklanan veya mezarı koruma amaçlı bir motif olduğu da ifade edilmektedir²⁰.

Stellerde, erkekler *khiton* ve *himation* giyimlidir²¹. Sıkça tercih edilen bu kıyafetlerin dışında az sayıda tunik,

khlamys ve *paludamentum* giyimli (Resim 3) erkek portreleri de bulunmaktadır²². Bazı erkek figürleri aksesuar olarak bir ellerinde *rotulus*²³, *stylus* ve yazı tableti²⁴ tutmaktadır. Bazılarıysa yalnızca *himation* kat haline getirilmiş bir ucunu tutar. Erkekler kıyafetleriyle Batılı görünümde tasvir edilmiştir.

Resim 3. *Paludamentum* giyimli erkeğin betimlendiği mezar steli²⁵.

Kadınlar *khiton* ve *himation* giyerler (Resim 4)²⁶. Ancak bazılarının başında bir bone/başlık ve bunun altında *diadem* bulunmaktadır. Bazılarıysa başlarını *himation* ile yarıya kadar örterler. Kadınlar tarafından küpe, kolye, yüzük gibi mücevheratlar aksesuar olarak kullanılmıştır²⁷. Bunlar ölen kişinin zengin, yüksek tabakadan bir aileye mensup olduğuna işaret edebileceği gibi kendisini ifade etmek isteğiyle bağlantılı gözükmektedir.

Kadın figürleri giyim kuşamlarıyla, Palmyra stellerindeki gösterişli, zengin kadın portreleri ile benzerlik gösterirler²⁸. Parlasca, yerel geleneksel kıyafetleriyle tasvir edilmiş kadınların Semitik köklerine olan eğilimi yansıttığını belirtmiştir²⁹. Kadınların ev işleriyle ilgili olmaları ve zamanlarını çoğu zaman ev içinde

geçirmeleri nedeniyle kıyafet seçiminde daha tutucu davrandıkları söylenebilir. Zeugma mezar stellerindeki bazı kadın portrelerinde benzeri görülen Doğulu, Semitik giyim-kuşam ve mücevheratın³⁰ kullanımını günümüzde Suriye'nin bazı bölgelerindeki kadınlar tarafından hala tercih edilmesi³¹ bu görüşü desteklemektedir. Evine bağlı, iffetli evli kadının personifikasyonu yani *Pudicita* tipinden esinlenmiş başı örtülü, bir eli göğüs hizasında mantosunun kenarını tutan (Resim 2-4) ya da çenesine uzatılan³² kadın tasvirleri aynı zamanda bir ellerinde iğ-öreke tutar³³ şekilde betimlenmeleriyle ev içindeki günlük işlerine işaret etmektedir³⁴. Başları örtülü portreler dışında başı tamamen açık, *khiton* ve *himation* giyimli kadın portreleri de bulunmaktadır. Bu şekilde betimlenmiş kadın portrelerinden birinin³⁵ ismi nedeniyle Latin kökenli olabileceği düşünülmüştür³⁶. Ancak yalnızca Latin kökenliler değil Semitik kökenli kadınlardan bazıları da bu şekilde gösterilmiştir³⁷.

Resim 4. *Khiton* ve *himation* giyimli kadının betimlendiği mezar steli³⁸.

Bazı stellerin ön yüzünde, stelin üst köşelerinde farklı boyut ve biçimde delikler açılmıştır. Çoğunlukla kartal ve sepet figürlü stellerde, niş içinde üst kenarda gördüğümüz girlandlar bu deliklerin kullanımı hakkında fikir vermektedir. Ölüm yıldönümü, anma töreni gibi özel gün ve haftalarda, olasılıkla taze çiçeklerden yapılmış girlandlar bu deliklere bağlanarak asılmıştır³⁹.

Biçim ve kompozisyonlarıyla birbirinin kopyası gibi görünen kartal ve sepet figürlü stellerin seri bir şekilde yapılmış olarak üretildiği, alan kişinin tercihine göre son şeklinin verildiği anlaşılmaktadır⁴⁰. Gaziantep Arkeoloji Müzesi'ndeki 3899, İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki 5581-5519 ve Adana Arkeoloji Müzesi'ndeki 1128 ile 1379 envanter numaralı stellerde olduğu gibi portrelerin yüz hatlarının doğal bir şekilde ifade edilmesiyle ölünün hayattaki halinin hatırlanması istenmiştir⁴¹.

Çoğunlukla kaçak kazılarla ortaya çıkmış olması nedeniyle, mezar stellerinin özgün konumlarını bilememekteyiz. Bu nedenle stellerin özgün kullanımına ilişkin kesin bir yorum yapmak zorlaşmaktadır. Gaziantep Arkeoloji Müzesi tarafından gerçekleştirilen kurtarma kazıları sırasında kazılan bir mezarın önündeki terasta, sekiz mezar steli bulunduğu bilinmektedir⁴². Bu stellerin mezar dışında görülebilecek şekilde kullanıldığına işaret etmektedir. Bununla birlikte mezarların duvarlarında dikdörtgen veya üst kenarı dışbükey nişler yer almaktadır⁴³. Hangi mezardan geldiği bilinmese de bu nişlerin ölçüleriyle örtüşen stellerin varlığı stellerin mezarların duvarlarındaki bu nişlere yerleştirildiğini düşündürmektedir. Bazı stellerin yan dar kenarlarının, 5-8 cm arasında değişen genişlikte pürüzsüz bir şekilde düzeltilmesi bunların arkası

görünmeyecek şekilde bir yere sabitlendiğini de düşündürür. Palmyra'dan bildiğimiz üzere mezar stelleriyle *lokulus*lar kapatılmıştır⁴⁴. Wagner tarafından Zeugma stellerinin *lokulus*ları kapatmak için kullanıldığı ifade edilmiştir⁴⁵. Fakat son yıllarda yapılan çalışmalarda bu uygulamaya yönelik herhangi bir bulgu henüz ele geçmemiştir.

Hemen hemen tüm steller üzerindeki yazıtlar Grekçe yazılmıştır. Yalnızca 12 stel Latince'dir⁴⁶. Yazıtlarda sıklıkla Greko-Makedon ve buna göre daha az sayıda Latin ve Semitik kökenli isimler kullanılmıştır⁴⁷. Yazıtlar ölen kişinin adı ve bazen baba adıyla birlikte teselli sözcüğü "ἄλυπε χαῖρε" ile bitmektedir. Yazıtlarda nadiren "ἄωρε χερε" şeklinde sonlanmıştır. Bu teselli sözcüğünün genç yaşta ölenler için kullanıldığı ileri sürülmüştür⁴⁸. Stellerden biri üzerindeki yazıtta "ὄωρε χερε" teselli sözünün el betimleri ile birlikte görülmesi ve ölenin bir yaşında oluşu bu görüşü destekler niteliktedir⁴⁹.

Kartal ve sepet bezemeli stellerde tarihlere yardımcı olabilecek belirgin özelliklerin bulunmaması ve orijinal kontextleriyle ilgili bilgimiz olmadığı için genel olarak MS 1.-3. yüzyıllar arasında geniş bir tarih aralığına yerleştirmek doğru olacaktır. Ancak girlandlar, bunların MS 2. yüzyılın ikinci yarısı ve MS 3. yüzyılın ilk yarısında yoğun olarak üretilmiş olduğuna işaret etmektedir. Bu tipte üzerinde tarih bulunan tek örnek, Harris ve ayrıca Wagner tarafından yayınlanan kartal figürü bulunan stelin⁵⁰ yazıtında Seleukid Era⁵¹ ile 437 = MS 125/126 tarihi görülür. Portreli mezar stellerinin tarihlenebilen en erken örneği Gaziantep Arkeoloji Müzesi'ndeki, nişi içinde ayakta duran bir erkek figürünün bulunduğu, Seleukid Era ile 376 = MS 64/65 tarihinin

verildiği steldir⁵². Stilistik özelliklerine göre tarihlendiğinde portreli stellerin Antoninler Dönemi'nde yoğunlaştığı ve Severuslar Dönemi'de üretimin aynı yoğunlukta devam ettiği anlaşılmaktadır⁵³. Ayakta duran genç bir erkeğin tasvir edildiği stel⁵⁴ MS 3. yüzyılın sonuna tarihlenmiştir⁵⁵ ki figürlü stellerin bilinen en son örneğidir. Ancak daha geç tarihli, üzerinde yalnızca yazıt bulunan masif blok biçimli iki stel bilinmektedir. Bunlardan ilkinde yazıtta göre ölüm yılı MS 325 yılıdır ve stelde bu tarihte üretilmiş olmalıdır⁵⁶. Batı Nekropol'de bulunduğu belirtilen ikinci stel Latince yazılmıştır ve MS 400 yılına tarihlenmiştir⁵⁷.

Katalog

1. Dikdörtgen biçimli mezar steli. Kireçtaşı. Ölçüler: 105x67x29 cm. Harf yüksekliği: 3,5-4 cm. Buluntu yeri: Doğu Nekropol, Kırkbayır. Güncel yeri: Zeugma. Resim 5.

Sol üst köşe ve diğer kenarlarda kırıklar ve yüzeyde bozulma oluşmuştur. Sepetin ve yazıtın mezar stelinin sol kenarına yapışık halde olması bu taşın yanındaki duran bir başka mezar stelin varlığını düşündürmektedir.

Resim 5. No 1.

Dikdörtgen siğ niş içerisinde silindirik formu, hasır örgü sepet işlenmiştir. Sepetin bulunduğu dikdörtgen biçimli küçük niş ile *tabula ansatanın* arasında dikeye kazıma bir çizgi bulunmaktadır. Niş altındaki *tabula ansata* içinde köşeli hatlı harflerle yazılmış beş satır yazıt yer almaktadır.

Φιρμία
εμένε
[Γ]ράτου
[ἄ]λυπε
χαῖρε.

2. Mezar steli alt yarı parçası. Kireçtaşı. Ölçüler: 44,5x51,5x24 cm. Harf yüksekliği: 3,1-4 cm. Buluntu yeri: Doğu Nekropol, Kırkbayır. Güncel yeri: Gaziantep Arkeoloji Müzesi (Env. No.: -). Resim 6.

Üst yarı tamamen kayıp, diğer kenarlarda kırıklar mevcuttur. Yüzeyde kırık ve çiziklerin yanı sıra yoğun erime oluşmuştur. Arka yüzün, alt kenarı 15 cm. kadar daha derin kesilmiştir. Bu haliyle bir yere oturtulmuş ya da dikilmiş olduğu düşünülebilir.

Resim 6. No 2.

Siğ bir niş içinde *khiton* ve *himation* giyimli bir erkek portresi betimlendiği anlaşılmaktadır. *Himation* altında bırakılan sağ kol dirsekten kırılmış ve el göğsünün sol kısmına doğru uzatılmıştır. *Himation* üzerinde yer yer kırmızı boya izleri

oldukça silik halde görülebilmektedir. Niş altında, yuvarlak hatlı harflerden iki satır yazıt yer almaktadır.

Λοῦκις Λο[υκίο]υ

ἄλυπε χαῖρε.

3. Dikdörtgen biçimli, üçgen alınlıklı mezar steli. Kireçtaşı. Ölçüler: 71,5x39x21 cm. Harf yüksekliği: 4-5,7 cm. Buluntu yeri: Güney Nekropol. Güncel yeri: Gaziantep Arkeoloji Müzesi (Env. No.: -). Resim 7.

Sol üst, sağ alt köşe kırık ve tüm kenarlarda kırıklar ile yüzeyde yoğun bozulma ve erime mevcuttur.

Resim 7. No 3.

Sağ üst köşede kısmen görülebildiği kadarıyla alınlık köşelerinde alçak kabartma akroterler ve alınlık içerisinde dört yapraklı bir rozet yer almaktadır. Alınlık, mezar stelinin kenarlarındaki dikdörtgen biçimli plaster sütunlar ile taşınmaktadır. Niş içindeki kaidesine doğru daralan çan

formlu büyük bir sepet, dikdörtgen profilli küçük bir kaide üzerine yerleştirilmiştir. Niş altında yuvarlak hatlı harflerden iki satır halinde yazıt bulunmaktadır.

Φίρ[μι]λλα ἄλυ-

πε χαῖρε.

4. Mezar steli parçası. Kireçtaşı. Ölçüler: 52x43x21 cm. Harf yüksekliği: 2,4-3,2 cm. Buluntu yeri: Doğu Nekropol, Kırkbayır. Güncel yeri: Gaziantep Arkeoloji Müzesi (Env. No.: -). Resim 8.

İki parça halinde bulunmuş ve restorasyonu yapılarak birleştirilmiştir. Tüm kenarları kırıktır. Yüzeyde bozulma ve kırıklar oluşmuştur.

Resim 8. No 4.

Üst kenardaki dar kemer, her iki yanda kısmen görülebilen plaster sütunlar ile taşınmaktadır. Niş içerisinde üst kısımda altı yapraklı bir rozet bulunmaktadır. Bunun hemen altında her iki kenarından çivilere asılmış girland yer almaktadır. Girlandın altında solda bir kartal, bunun sağında hasır örgü biçimli bir sepet bulunmaktadır. Kartalın başı sola dönüktür. Her iki kanat açık kendi soluna doğru her an havalanacakmış gibi

durmaktadır. Kartal altında yuvarlak hatlı harflerle, sepet altında köşeli hatlı harflerle yazılmış üçer satır yazıt kısmen okunabilmektedir.

Kartalın altında:

--- θεος
[ἄλυπε] χε-
[ρε]

Sepetin altında:

Δη[μ]ία
ἄλυ[π]ε
χε[ρε].

5. Dikdörtgen biçimli, üçgen alınlıklı mezar steli. Kireçtaşı. Ölçüler: 82x64,5x20 cm. Harf yüksekliği: 3,6 cm. Buluntu yeri: Zeugma. Güncel yeri: Gaziantep Arkeoloji Müzesi (Env. No.: BK5). Resim 9.

Alt kenar tamamen, sol kenar üst kısmında geniş aşağıya doğru daralan bir şekilde kırıktır. Üst ve sağ kenarda kırıklar ile yüzeyde yer yer bozulma mevcuttur. Sağ üst köşede küçük, yuvarlak bir delik açılmıştır.

Resim 9. No 5.

Alınlık köşelerinde yüksek kabartma akroterler yer almaktadır. Alınlık içerisinde kazıma çizgilerle dört parçaya bölünmüş yarı işli bir rozet bulunmaktadır. Alınlığın her iki kenarda plaster sütunlar ile taşındığı anlaşılmaktadır. Yalnızca başlıkları görülebilen sütunların gövdeleri üzerine, niş üst kenarındaki yatay girlandın uçlarına bağlanarak dikey bir şekilde aşağı sarkıtılan birer girland yerleştirilmiştir. Niş içinde bir tabure/kaide üzerinde duran, çan formu, yün dolu hasır örgü iki sepet yer almaktadır. Sepetlerin sağ ve solunda yukarıya doğru kaldırılmış açık eller işlenmiştir. Üstteki yatay girland ve sepetler arasında kalan alanda bir *patra* bulunmaktadır. Niş altında köşeli harflerle yazılmış yazıt kısmen okunabilmektedir.

Βα.σημέα κ.. ---

6. Dikdörtgen biçimli mezar steli alt yarı parçası. Kireçtaşı. Ölçüler: 90x59x22 cm. Harf yüksekliği: 3,6-6,5 cm. Buluntu yeri: Zeugma. Güncel yeri: Gaziantep Arkeoloji Müzesi (Env. No.: BK4). Resim 10.

Stelin tüm kenarları kırık, üst yarı kayıptır. Yüzeyde yoğun bozulma ve kırıklar oluşmuştur. Niş içindeki kadın figürünün yüzü kırıktır. Kırık ve bozulma nedeniyle figürün saç ve kıyafetlerinde detaylar hemen hemen kaybolmuş durumdadır. Dikdörtgen formu nişin üst köşelerinde birer delik açılmıştır. Niş içindeki girland ve stelin alt kenarındaki yazıt üzerinde kırmızı boya izi görülebilmektedir.

Stelin üst kenarında, olasılıkla kayıp üst yarıdaki figüre ait, üç satırı okunabilen, köşeli hatlı harflerle yazılmış yazıt yer almaktadır. Yazıtın sağ yanında,

üst yarındaki nişin yan kenarlarından aşağı sarkan gırlanın alt ucu ve buna bağlı aşağıya doğru sarkan kurdele sağlam kalmıştır. Dikdörtgen biçimli niş içinde üstte yatay bir girland ve bunun altında *khiton* ve *himation* giyimli bir kadın portresi betimlenmiştir. Baş hafifçe sol omza doğru eğilmiş ve hemen hemen yarıya kadar *himation* ile örtülmüştür. Kalın bukleler halindeki saçlar kulakları kapatacak şekilde yana ve geriye doğru taranmıştır. Kadının her iki kolu ve elleri *himation* altında bırakılmıştır. Nişin altında köşeli hatlı harflerle yazılmış, iki satır yazıt bulunmaktadır.

Resim 10. No 6.

Nişin üzerinde:

--- ιων[ου] ἄλυπε χαῖ-
ρε βα... [Cτρ]άτω-
νος [ἄλυπε χαῖρε].

Nişin altında:

Ἐμμηδ[α]βου Ἡλίω-
φῶννος ἄλυπε χαῖρε.

Niş altında S1. "Ἐμμηδαβουας" şeklinde yazılımla Kyrrhos'dan (günümüzde Suriye'de Sakisler) bilinmektedir⁵⁸. Benzer bir diğer isim "Ἐμμεδάβους" Roma döneminde *Palestine Tertia* sınırları içinde kalan Zoar/Zoara'dan⁵⁹ (günümüzde Ürdün'ün sınırları içinde kalan Ghor el-Safi) bilinmektedir. Semitik bir isim olmalıdır.

7. Mezar steli sol alt köşesine ait parça. Kireçtaşı. Ölçüler: 37x22x16,5 cm. Harf yüksekliği: 2,7-3,6 cm. Buluntu yeri: Doğu Nekropol, Kırkbayır. Güncel yeri: Gaziantep Arkeoloji Müzesi (Env. No.: -). Resim 11.

Kenarlarda kırıklar ve yüzeyde yoğun bozulma oluşmuştur.

Resim 11. No 7.

Üstte sol kenarda, kartalın kanadının alt ucu sağlam kalmıştır. Hemen sağında kartalın bacakları ve neredeyse tamamen aşınmış halde pençeleri yer almaktadır. Altta, köşeli hatlı harflerle yazılmış iki satırlık yazıt kısmen okunabilmektedir.

... ιμ ---

ἄλυπ[ε χαῖρε].

8. Mezar stelinin alt yarısına ait parça. Kireçtaşı. Ölçüler: 32x27x8 cm. Harf yüksekliği: 2,65-4 cm. Buluntu yeri: Doğu Nekropol. Güncel yeri: Zeugma. Resim 12.

İki parçadır. Tüm kenarlarda kırıklar ve su kıyısında bulunması nedeniyle yüzeyde yoğun erime oluşmuştur.

Resim 12. No. 8.

Taşın üst kısmında oldukça dik-katsiz bir şekilde yazılmış, köşeli hatlı harflerden, üç satır halinde yazıt yer almaktadır.

θα ---

Ἀνίκητ(η) ---

ο(ὺ)δὶς ἄθά[νατος].

9. Mezar stelinin sağ alt köşesine ait parça. Kireçtaşı. Ölçüler: 67x38x17 cm. Harf yüksekliği: 3,6-6,2 cm. Buluntu yeri: Batı Nekropol. Güncel yeri: Zeugma. Resim 13.

İki parçadır. Kenarlarda ve yüzeyde kırıklar ve su içinde kalması nedeniyle yüzeyde erime ve yosunlaşma oluşmuştur.

Resim 13. No. 9.

Sağ kenarda plaster sütunun alt kısmı ile dikdörtgen biçimli, yüksek kaidesi görülebilmektedir. Figür/figürlerin yerleştirildiği nişin sağ alt köşesi korunmuştur. Nişin sağlam kalan bu bölümünde bir kartalın sol kanadı kısmen görülebilmektedir. Nişin alt bölümünde köşeli hatlı harflerle yazılmış üç satır yazıtın sağ yarısı sağlam kalmıştır.

--- αχῆς ἄλυ-

[πε χαῖρε] εὐψύχει οὐ-

[δεῖς ἄθά]νατος.

10. Mezar stelinin sağ kenarına ait parça. Kireçtaşı. Ölçüler: 70x60x20 cm. Harf yüksekliği: 3,6-4 cm. Buluntu yeri: Doğu Nekropol. Güncel yeri: Gaziantep Arkeoloji Müzesi (Env. No.: BK7). Resim 14.

Tüm kenarları kırıktır ve yüzeyde yoğun bozulma görülmektedir. Ayrıca sağ kenarda dikine açılmış kanal, mezar stelinin ikinci kez kullanıldığına işaret etmektedir.

Stel parçasının üst kenarında nişin oldukça küçük bir kısmı, bu nişi sol tarafta sınırlandıran dikdörtgen plaster sütunun kaidesi ve kaidenin sol yanında niş içinde ucuna bağlanmış kurdelenin ucu kısmen görülebilmektedir. Nişin korunabilmiş kısmı altında yer alan köşeli hatlı harflerden, oldukça bozulmuş durumdaki dört satır yazıt kısmen okunabilmektedir.

Μακε(δών) --- φ ---

Ἀλεξάνδρου --- Μα-

κεδών(ν) --- [ἄ]λυ-

πη χαῖ ρε.

Resim 14. No. 10.

11. Dikdörtgen biçimli mezar steli parçası. Kireçtaşı. Ölçüler: 77x62x21 cm. Harf yüksekliği: 3,2-4 cm. Buluntu yeri: Zeugma. Güncel yeri: Gaziantep Arkeoloji Müzesi (Env. No.: -). Resim 15.

Üst yarı tamamen kayıptır. Sol, sağ ve alt kenarlarda kırıklar ve yüzeyde yoğun bozulma oluşmuştur. Sepetin yerleştirildiği kaidenin solunda derin bir oyuk bulunmaktadır.

Sağ kenarda alınlığı taşıyan dikdörtgen plaster sütunun alt yarısı ve dörtgen profilli alçak kaidesi sağlam kalmıştır. Sol kenardaki sütun tahribat nedeniyle görülememektedir. Niş içinde, üste doğru genişleyen -yamuk biçimli- masif bir kaide üzerinde çan formulu büyük bir sepetin alt yarısı görülebilmektedir. Sepetin her iki yanında, dik olarak yerleştirilmiş birer girland yer almaktadır. Girlandların ucuna bağlanan kurdeleler yazıtın alt satırına kadar uzanmaktadır. Niş altında, köşeli hatlı harflerden yazılmış üç satır yazıt kısmen okunabilmektedir.

(...)βίς Αρτε

[μι]Δ[ορ]ω<υ> ἄλυπε

χαῖρε.

Resim 15. No. 11.

12. Mezar steli alt yarı parçası. Kireçtaşı. Ölçüler: 15x23x10 cm. Harf yüksekliği: 1,7-2,6 cm. Buluntu yeri: Doğu Nekropol, Kırkbayır. Güncel yeri: Gaziantep Arkeoloji Müzesi (Env. No.: -). Resim 12.

Üst yarı kayıptır. Tüm kenarları kırık ve yüzeyde yoğun bozulma oluşmuştur.

Resim 16. No. 12.

Üst kısımda kısmen görülebilen sığ niş içinde olasılıkla silindirik formlu bir sepetin alt kısmı ve kaidesi sağlam kalabilmiştir. Sol kenarda, üstte, nişi sınırlayan dörtgen formlu plaster sütunun alt kenarı görülebilmektedir. Niş altında köşeli hatlı harflerle yazılmış iki satır yazıt bulunmaktadır.

Μαράς [Θ]άβου-

ς ἄλυπε χαῖρε.

S1. Μαρά Semitik kökenli bir isimdir⁶⁰. Aynı ismin yer aldığı bir diğer stel Wagner tarafından yayınlanmıştır⁶¹.

SONUÇ

Katalogta yer verdiğimiz buluntular tarihlendirme için yeterli bilgi sunmamaktadır. Bu sebeple, Zeugma'nın kendine özgü üretimine ait olan yeni buluntuları kent mezar steli üretiminin yoğun olarak gerçekleştiği MS 1.-3. yüzyıl ortaları arasına yerleştirmek doğru olacaktır. Bununla birlikte yazıtlar üzerindeki isimler (örneğin No. 6 ve 12'deki Semitik, No. 10'daki Greko-Makedon ve No. 2'deki Latin kökenli isimler gibi) kentin kuruluşundan itibaren sahip olduğu Semitik, Greko-

Makedon unsurlardan oluşan yapısının Roma hâkimiyeti ile İmparatorluğun farklı bölgelerinden gelen Latin kökenlilerle birlikte daha da kozmopolit hale geldiği düşüncesini desteklemektedir. Doğu ve Güney Nekropol'deki mezarlarda bulunmuş (No. 1-4, 7) mezar stelleri, bunların mezarlar içinde nişlere yerleştirilmiş olabileceğini düşündürmekle birlikte 4 no.lu mezar stelinin alt yüzeyindeki zivana deliği, stelin mezar dışına bağımsız olarak yerleştirildiğine de işaret etmektedir. Gaziantep Arkeoloji Müzesi'nin Doğu Nekropol'deki bir mezarda gerçekleştirildiği kurtarma kazıları sırasında bulunan sekiz mezar steli ile mezarların giriş cephesindeki stel biçimli kabartmalar (kaya stelleri) mezar stellerinin mezar dışında kullanılmış olduğu görüşünü destekleyen bulgulardır. Birbirini tekrar eden, standartlaşmış biçimleri ve bezeme öğeleriyle mezar stellerinin değişime uğramadan uzun bir zaman dilimi süresince kullanılmış olması, çoklu etnik yapıya sahip Zeugma toplumunun ölü kültürüne ilişkin yerleşik ve kabul görmüş bir inanışa sahip olduğuna işaret etmektedir.

SUMMARY

Because of its geographic significant location and administrative alteration the city was encounters and counterpoint for varied cultures. Zeugma *stelai* appears as enormous group which differs with its arrangement and subject manner from adjoining areas. This article points out briefly common characteristic of Zeugma *stelai* and 12 recent finds are presented.

These *stelai* are carved of a characteristic soft chalky yellowish limestone. *Stelai* produced between mid of 1st cen-

tury AD and late 3rd century AD. According to decoration, *stelai* categorized into three groups. The first group designed with symbolic eagle (for man) and basket (for woman) which refers to the gender of deceased. The second group has a portrait bust of the deceased. The third group represents with only inscription. Men wear *chiton* and *himation* that seems like Greco-Roman. Despite women with headgear indicates that their local Semitic descent. Some Palmyrene influences (e.g. headgears and gestures) appear on portraits but its show no specific parallels. Funerary inscriptions prevailing in Greek are positioned out of niche, under the figure. The inscriptions on the *stelai* are mostly succinct formula which ends with usually ἄλυπε χαῖρε (or ἄλυπε χῆρε) and infrequently ἄωρε χαῖρε (or χῆρε). Names inform us information about the inhabitants consisted of varied ethnicities of the city. Names are predominantly Greek and Latin but also significantly Semitic proves the city's cosmopolitan character.

NOTLAR

* *Zeugma mezar stellerinin, doktora konusu olarak çalışılması konusunda teşvik, yardım ve paylaştığı fikirler için tez danışmanım Prof. Dr. Kutalmış Görkay'a teşekkürlerimi sunarım.*

** *Araş. Gör., Ankara Üniversitesi, DTCF, Arkeoloji Bölümü, Sıhhiye, Ankara. hsynymn@yahoo.com*

1 Zeugma Nekropolü'ndeki mezarların duvarlarındaki stel biçimli kabartmalar ve yazıtlar ilk kez olarak Chabot tarafından yayınlanmıştır, Chabot 1900: 279-283; 1902'de Chapot tarafından

yapılan çalışmada, daha sonra araştırmacılar tarafından Zeugma kökenli olduğu kabul edilen bir mezar taşına yer verilmiştir: Chapot 1902: 175, No. 18, Fig. 2; Chapot tarafından yayınlanan bu stel için ayrıca bkz.: Mouterde - Poidebard 1945: 213, Pl. CXVII.4; Yüzyılın başlarındaki diğer yayınlar için bkz.: Cousin 1905: 346-347, dn. 3; Cumont 1910: 126-129, Fig. 8-13; Cumont 1917: 42-47; IGLSyr I: no 94-112; Mouterde 1921: 289, No. 26.

2 Wagner 1976: 156 vd.; Parlasca 1978: 305 vd.

3 Wagner 1976: 156 vd.

4 Parlasca 1982: 9-14, Abb. 6-16.

5 Skupinska-Løvset 1987: 101 vd.

6 Abadie-Reynal ve diğ. 2001: 294, 304-305, Fig. 2.52-54; Abadie-Reynal ve diğ. 2000: 309-311, Fig. 53, 55-57; Kennedy - Graf 1998: 92 vd.

7 1. Mimari tasarıma sahip olanlar, 2. Mimari tasarıma sahip olmayanlar, 3. Masif bloklar; Wagner tarafından yapılan çalışmadaysa steller beş tipe ayrılmıştır: Wagner 1976: 156 ve Abb. 19.

8 Parlasca tarafından iki gruba ayrılmıştır: Parlasca 2006: 149.

9 Figür bulunmayan yalnızca yazıtlı stel örnekleri için bkz.: Wagner 1976: No. 1, Taf. 29; Ergeç 2002: 121, Taf. 28.4

10 Wagner 1976: 254 vd., No. 140 vd., Abb. 40, Taf. 53; Kennedy 1998: 43, Fig. 3.15 ve 3.17.

11 Gaziantep Arkeoloji Müzesi, Env. No.: 1724; Wagner 1976: No. 112, Taf. 47.

- 12 Cumont 1917: 34 vd.; Newbold 1925: 362-365; Wujewski 1991: 45.
- 13 Newbold 1925: 365 vd.; Wujewski 1991: 13-15.
- 14 Örnek mezar stelleri için bkz.: Wagner 1976: No. 9 ve 15, Taf. 30, No. 20-21, Abb. 25-26, No. 38, Taf. 32.
- 15 Örnek mezar stelleri için bkz.: Wagner 1976: No. 44-47, Taf. 35, No. 50, Taf. 32.
- 16 Wujewski 1991: 50.
- 17 El figürlerinin işlendiği beş mezar steli bilinmektedir. Daha önce yayınlanan örnekler için bkz.: Wagner 1976: 191-192, No. 32, Taf. 34, Abb. 19.5, 212, No. 67-68, Taf. 38, Abb. 19.10 ve 225-226, No. 92, Abb. 19.24.
- 18 Wujewski 1991: 44.
- 19 Slawisch 2007: 80.
- 20 Slawisch 2006: 192.
- 21 Bu tip figürlerin bulunduğu örnek mezar stelleri için bkz.: Wagner 1976: No. 105, Taf. 45, No. 109, Taf. 45 ve No. 129, Taf. 51.
- 22 *Paludamentum* giyen bu figür yüksek rütbeli bir asker olmalıdır. Bu mezar steli için bkz.: Skupinska-Løvset 1987: 123-124, Fig. 39, dn. 134; *khlamys* giyimli genç bir erkek portresinin bulunduğu stel için bkz.: Wagner 1976: No. 127, Taf. 50.
- 23 Bu tip figürlerin bulunduğu örnek mezar stelleri için bkz.: Parlasca 1982: 11-12, Taf. 8.1, 9.2; Wagner 1976: No. 76, Taf. 39.
- 24 Parlasca 1982: 12, iç kapak resmi.
- 25 Gaziantep Arkeoloji Müzesi, Env. No.: 582; Skupinska-Løvset 1987: 123-124, Fig. 39.
- 26 *Khithon* ve *himation* giyimli kadın portrelerinin bulunduğu mezar stellerinden bazıları için bkz.: Wagner 1976: No. 112, Taf. 47, No. 122, Taf. 49; Skupinska-Løvset 1987: 108, Fig. 7.
- 27 Örnek mezar stelleri için bkz.: Wagner 1976: No. 123, Taf. 49, No. 118, Abb. 35; Parlasca 1982: 10-11, Taf. 6.2, Taf. 10.1; Skupinska-Løvset 1987: 108, Fig. 7.
- 28 Palmyra örnekleri için bkz. Sadurska - Bounni 1994; Ploug 1995; Ayrıca bölgenin giyim-kuşam modası için bkz.: Goldman 1994: 163 vd.
- 29 Parlasca 2006: 150.
- 30 Örnek mezar stelleri için bkz.: Parlasca 1982: 10-11, Taf. 6.2 ve 10.2; ayrıca büst ve heykel örnekleri için bkz.: Wagner 1976: No. 42 ve 150, Taf. 34 ve 56.
- 31 Gansell 2007: 449 vd.
- 32 Parlasca 1982: 10-11, Taf. 10.1-2.
- 33 Örnek mezar stelleri için bkz.: Wagner 1976: No. 123-124, Taf. 49; Parlasca 1982: 11, Taf. 12.2.
- 34 Görkay 2012: 297.
- 35 Wagner 1976: No. 87, Lev. 43.
- 36 Skupinska-Løvset 1987: 121-122, Fig. 35.
- 37 Başı açık olarak betimlenmiş kadın portrelerinin bulunduğu mezar stellerine bazı örnekler için bkz.: Wagner 1976: No. 87, Lev. 43; Gibson 1979: No. 1, Taf. XVI.a-b.
- 38 Gaziantep Arkeoloji Müzesi (Env. No.: -)ndeki bu stel için bkz.: Skupinska-Løvset 1987: 108, Fig. 7.

- 39 Şahin 2000: 15; Görkay 2012: 297; Kennedy, Kırkbayır'daki bir mezarda bulunan kabartmaların üst köşelerinde de bulunan bu deliklerin perde veya anma törenleri sırasında kandil asmak için kullanılıyor olabileceğini söylemektedir: Kennedy - Kennedy 1998: 43, Fig. 3.15; Anma törenlerinde çiçeklerin (gül) mezarların içine serpilmiş ve ölünün heykel ya da portrelerine çiçek çelenkleri asılmıştır: Toynbee 1971: 63; Hope 2007: 234-235.
- 40 Daha önce yayınlanmamış, Gaziantep Arkeoloji Müzesi'ndeki BS4 ve 80.2.73 envanter numaralı steller ile diğer iki stel için bkz.: Wagner 1976, No. 16, Taf. 3.1; Abadie-Reynal ve diğ. 2000: 312, Fig. 57.
- 41 Gaziantep Arkeoloji Müzesi 3899: Wagner 1976: No. 122, Taf. 49; İstanbul Arkeoloji Müzesi 5518/5519: Wagner 1976: No. 126; Adana Arkeoloji Müzesi 1128 ve 1379: Wagner 1976: No. 127, Taf. 50 ve No. 123, Taf. 49.
- 42 Ergeç 1996: 359-360, Plan 1, Res. 11-12; başka bir örnek için bkz.: Ergeç 2002: 121, Lev. 28.4; Ergeç 1998: 91, Fig. 5.14; Mezarın önündeki alana mezar stellerinin yerleştirilmesine benzer bir örnek Ürdün'ün kuzeyindeki Umm el-Jimal'den bilinmektedir: Littmann 1914: 52-53, Fig. III.7.
- 43 Zeugma Nekropoller ve mezarları, Ergeç tarafından doktora çalışması olarak hazırlanarak yayınlanmıştır: Ergeç 2003.
- 44 Wagner tarafından bir çizim ile örneklendirilmiştir: Wagner 1976: Abb. 16; Amy - Seyrig 1936: Pl. XLI-XLIII; Colledge 1976: Fig. 60; Hama'daki bir mezarda nişler içine yerleştirilmiş büstler ve heykeller için bkz: Plough 1986: Fig. 25.a-d ve Fig. 27.b.
- 45 Wagner 1976: 149 vd., Abb. 16.
- 46 Askerlere ait Latince yazılmış steller için bkz. Wagner 1976: 132-136, No. 1-4 ve No. 149, Taf. 52; Hartmann - Speidel 1998: 101 vd., No. 6-7; Latince yazılmış diğer iki stel için bkz. Wagner 1976: 216-217 ve 231, No. 75 ve 103, Taf. 39.
- 47 Wagner 1976: 165-171; güncellenmiş liste için bkz. Kennedy - Graf 1998: 105-108.
- 48 Wagner 1976: 168; Yon 2003: 151 vd.; Yon 2006: 216.
- 49 Wagner 1976: No. 67, Taf. 38, Abb. 19.10.
- 50 Harris 1944: 98-99; Wagner 1976: 252, No. 136; Ayrıca bkz.: IGLSyr 1: No. 84.
- 51 Seleukid Era ile ilgili bkz.: Butcher 2003: 122-127.
- 52 Gaziantep Arkeoloji Müzesi, Env. No. 1961: Wagner 1976: No. 69, Lev. 39; Parlasca 1982: 10, Lev. 20.1; Skupinska-Løvset 1987: 103, Fig. 2; Wagner tarafından 64 yılına, Parlasca tarafından 65/66 yıllarına tarihlenen stel, Skupinska-Løvset tarafından 65 yılına tarihlenmiştir.
- 53 Skupinska-Løvset 1987: 107-121.
- 54 Ayakta duran genç bir erkek, Gaziantep Arkeoloji Müzesi, Env. No.: 2204; Wagner 1976: No. 84, Lev. 42.
- 55 Wagner tarafından MS 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmiş fakat Gabelmann tarafından MS 3. yüzyılın sonu olarak düzeltilmiştir: Gabelmann 1979: 779-780.

- 56 Mouterde - Poidebard 1945: No. 47, Lev. CXVIII.5; Wagner 1976: No. 148.
- 57 Stelin Batı Nekropol içinde kalan, Karatepe olarak adlandırılan alanda bulunduğu belirtilmiştir: Wagner 1976: No. 149, Lev. 52.
- 58 SEG 19: No. 878.
- 59 Meimaris - Kritikakou-Nikolaropoulou 2008: No. 12.
- 60 Preisigke 1922: 519; Wagner 1976: 240.
- 61 Wagner 1976: No. 119, Abb. 37.

KAYNAKÇA

Abadie-Reynal ve diğ. 2000

C. Abadie-Reynal ve diğ., "Zeugma-Moyenne Valle De L'euphrate Rapport Preliminaire de la Campagne de Fouilles de 1999", *Anatolia Antiqua* 8: 279-337.

Abadie-Reynal ve diğ. 2001

C. Abadie-Reynal ve diğ., "Zeugma rapport preliminaire des Campagnes de Fouilles de 2000", *Anatolia Antiqua* 9: 243-305.

Altan 1970

N. Altan, "Ankara Arkeoloji Müzesinde Portre Hususiyeti Gösteren Bazı Steller", *Bellekten* 34: 211-217.

Amy - Seyrig 1936

R. Amy - H. Seyrig, "Recherches dans la nécropole de Palmyre I. L'hypogée de Iarhai fils de Barikhi, petit-fils de Taimarsô", *Syria* 17/3: 229-266.

Butcher 2003

K. Butcher, *Roman Syria and the Near East* (Los Angeles, J. Paul Getty Publications).

Chabot 1900

M.J.B. Chabot, "Notes d'épigraphie et D'archéologie Orientale", *Journal Asiatique* 16: 249-288.

Chapot 1902

V. Chapot, "Antiquités de la Syrie du Nord", *BCH* 26: 161-208.

Colledge 1976

M.A.R. Colledge, *The Art of Palmyra* (London, Thames and Hudson).

Cumont 1910

F. Cumont, "L'aigle funeraire des Syriens et l'apothéose des empereurs", *RHistRel* 62, 1910: 120-153.

Cumont 1917

F. Cumont, *Études Syriennes* (Paris, A. Picard).

Cousin 1905

G. Cousin, *Kyros le jeune en Asie Mineure* (Paris, Berger-Levrault).

Ergeç 1996

R. Ergeç, "1993-1994 Belkıs/Z Zeugma Kurtarma Kazıları", *MKKS* 6: 357-369.

Ergeç 1998

R. Ergeç, "Rescue excavations by the Gaziantep Museum (1992-1994)", içinde: D. Kennedy (der.) *The Twin Towns of Zeugma on the Euphrates: Rescue Work and Historical Studies*, (Portsmouth RI, Journal of Roman Archaeology): 82-91.

Ergeç 2002

R. Ergeç, "Neufunde am Westufer des Euphrat", *AMS* 44: 117-122.

Ergeç 2003

R. Ergeç, *Nekropolen und Graber in der südlichen Kommagene* (Bonn, Rudolf Habelt GmbH).

Gabelmann 1979

H. Gabelmann, review on "J. Wagner, Seleukeia am Euphrat - Zeugma", *BJb* 179: 778-780.

Gansell 2007

A.R. Gansell, "From Mesopotamia to Modern Syria: ethnoarchaeological perspectives on female adornment during rites of passage", içinde: M. Feldman - J. Cheng (der.) *Ancient Near Eastern Art in Context, Festschrift Irene J. Winter* (Boston, Brill Academic Publishers): 449-473.

Goldman 1994

B. Goldman, "Graeco-Roman Dress in Syro-Mesopotamia", içinde: J.L. Sebesta - L. Bonfante (der.) *The World of Roman Costume* (Wisconsin, University of Wisconsin Press): 163-181.

Görkay 2012

K. Görkay, "Zeugma in Light of New Research", içinde K. Konuk (der.) *Stephanephoros de L'economie Antique a L'Asie Mineure, Hommages a Raymond Descat* (Bordeaux, Ausonius): 275-300.

Harris 1944

J.R. Harris, "On the Name "Son of God" in Northern Syria", *ZNW* 15: 98-99.

Hartmann - Speidel 1998

M. Hartmann - M.A. Speidel, "The Roman army at Zeugma: recent research results", içinde: D. Kennedy (der.) *The Twin Towns of Zeugma on the Euphrates: Rescue Work and Historical Studies* (Portsmouth RI, Journal of Roman Archaeology): 101-126.

Hope 2007

V. Hope, *Death in Ancient Rome: A Source Book*. (London - New York, Routledge).

IGLSyr I

L. Jalabert - R. Mouterde, *Inscriptions Grecques et latines de la Syrie I* (Paris, Librairie Orientaliste Paul Geuthner).

Kennedy 1998

D.L. Kennedy, "The twin towns and the region", içinde: D. Kennedy (der.) *The Twin Towns of Zeugma on the Euphrates: rescue work and historical studies*, (Portsmouth RI, Journal of Roman Archaeology): 30-60.

Kennedy - Graf 1998

D. Kennedy - D. Graf, "Inscriptions on stone, ceramic and mosaic", içinde: D. Kennedy (der.) *The Twin Towns of Zeugma on the Euphrates: Rescue Work and Historical Studies*, (Portsmouth RI, Journal of Roman Archaeology): 92-108.

Littmann 1914

E. Littmann, *Nabataean Inscriptions from the southern Hauran, Division IV. Semitic Inscriptions, Section A, Princeton University Archaeological Expeditions to Syria in 1904-1905 and 1909* (Leiden, Brill Academic Publishers).

Meimaris - Kritikakou-Nikolaropoulou 2008

Y.E. Meimaris - K.I. Kritikakou-Nikolaropoulou, *Inscriptions from Palaestina Tertia, Vol. Ib, The Greeke Inscriptions from Ghor Es-Safi (Byzantine Zoora) (Supplement). Khirbet Qazone and Feinan*, (Athens, Research Centre for Greek and Roman Antiquity; Paris, De Boccard).

Mouterde 1921

R. Mouterde, *Inscriptions grecques et latines du musée d'Adana II*", *Syria* 2: 280-294.

Mouterde-Poidebard 1945

R. Mouterde - A. Poidebard, *Le Limes de Chalcis: organisation de la steppe en haute Syrie Romaine* (Paris, Librairie Orientaliste Paul Geuthner).

Mussche 1959

H. Mussche, "Relief Funéraire de Gaziantep", *BCH* 83: 543-548.

Newbold 1925

R. Newbold, "The Eagle and the Basket on the Chalice of Antioch", *AJA* 29.4: 357-380.

Parlasca 1978

K. Parlasca, "Römische Grabreliefs aus der Südosttürkei", *X. Uluslararası Klasik Arkeoloji Kongresi*, 23-30 Eylül 1973 İzmir (Ankara, Türk Tarih Kurumu): 305-309.

Parlasca 1982

K. Parlasca, *Syrische Grabreliefs hellenistischer und römischer Zeit* (Mainz am Rhein, Philipp von Zabern).

Parlasca 2006

K. Parlasca, "Sculpture during the Roman Period in the region of Zeugma", içinde: R. Ergeç (der.) *Uluslararası Geçmişten Geleceğe Zeugma Sempozyumu* (Gaziantep, Gaziantep Üniversitesi Yayınları): 149-152.

Ploug 1986

G. Ploug, "The Graeco-Roman Necropolis", içinde: A. Papanicolau Christensen ve diğ. (der.), *Hama III,3: The Graeco-Roman objects of clay, the coins and the Necropolis* (Copenhagen, Aarhus Universitetsforlag): 70-113.

Ploug 1995

G. Ploug, *Catalogue of the Palmyrene Sculptures* (Copenhagen, NY Carlsberg Glyptotek).

Preisigke 1922

F. Preisigke, *Namenbuch: enthaltend alle griechischen, lateinischen, ägyptischen, hebräischen, arabischen und sonstigen semitischen und nichtsemitischen Menschennamen, soweit sie in griechischen Urkunden (Papyri, Ostraka, Inschriften, Mumienchildren usw.) Ägyptens sich vorfinden bearb. und hrsg. von Dr. Friedrich Preisigke. Mit einem Anhang von Professor Dr. Enno Littmann, enthaltend die in diesem Namenbuche vorkommenden abessinischen, arabischen, kanaanäischen und persischen Namen* (Heidelberg, Selbstverlag des Herausgebers).

Sadurska - Bounni 1994

A. Sadurska - A. Bounni, *Les sculptures funéraires de Palmyre* (Roma, G. Bretschneider).

SEG 19

A.G. Woodhead (der.), *Supplementum Epigraphicum Graecum vol. 19, 1963* (Leiden, Sijthoff&Noordhoof).

Skupinska-Løvset 1987

I. Skupinska-Løvset, "Funerary portraiture of Seleukeia-on-the-Euphrates", *ArctiaArch* 56: 101-129.

Slawisch 2006

A. Slawisch, "Zu 'Fluchänden' auf hellenistischen und kaiserzeitlichen Grabsteinen", içinde: S. Conrad ve diğ. (der.), *Pontos Euxenios: eiträge zur Archäologie und Geschichte des antiken Schwarzmeer- und Balkanraumes* (Langenweißbach, Beier&Beran).

Slawisch 2007

A. Slawisch, *Die Grabsteine der römischen provinz Thracia, Aufnahme, Verarbeitung und Weitergabe überregionaler Ausdrucksmittel am Beispiel der*

Grabsteine einer Binnenprovinz zwischen Ost und West (Langenweißbach, Beier&Beran).

Şahin 2000

M. Şahin, *Miletopolis Kökenli Mezar Stelleri ve Adak Levhaları* (Ankara, Türk Tarih Kurumu).

Toynbee 1971

J.M.C. Toynbee, *Death and Burial in the Roman World* (Ithaka, Cornell University Press).

Yon 2003

J.B. Yon, "À Propos De L'expression ἄλυπτε χαῖρε." *Syria* 80: 151-159.

Yon 2006

J.B. Yon, "Inscriptions in the Necropolis of Zeugma", içinde: R. Ergeç (der.) *Uluslararası Geçmişten Geleceğe Zeugma Sempozyumu*, 20-22 Mayıs 2004 Gaziantep (Gaziantep, Gaziantep Üniversitesi Yayınları): 213-218.

Wagner 1976

J. Wagner, *Seleukia am Euphrat - Zeugma*, TAVO No. 10 (Wiesbaden, Reichert).

Wujewski 1991

T. Wujewski, *Anatolian Sepulchral Stelae In Roman Times* (Poznan, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu).